

Primljeno: lipanj 2011.

DEAN SAVIĆ*, DAMIR MARAČIĆ**

Uvođenje *Krimeksa*: prijedlog novog načina mjerenja sigurnosnih pokazatelja

I.

Način statističkog praćenja i prikazivanja osnovnih pokazatelja javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj već dugi niz godina trpi opravdane prigovore stručne i znanstvene javnosti. Jednu od najoštrijih kritika iznijeli su Cajner Mraović i suradnici¹ koji, između ostalog, smatraju kako je u Hrvatskoj kao jedini kriterij mjerljivosti uspješnosti rada policije ustanovljeno statističko prikazivanje podataka u vlastitoj produkciji. Na temelju sveobuhvatne analize autori ispravno ističu kako su dublje reforme postojećeg sustava nužne.

Sustav mjerenja kriminaliteta (i drugih sigurnosnih pokazatelja) koji se trenutačno rabi, uglavnom se zasniva na praćenju verižnih i (nešto rjeđe) baznih indeksa. To samo po sebi nije sporno ukoliko se želi mjeriti broj kaznenih djela i prikazati njihovo kretanje kroz vremenska razdoblja. Problem nastaje kada se na temelju takvih pokazatelja iznose procjene o stupnju sigurnosti pa se kao temeljni parametar uzima postotak koji pokazuje pad ili porast ukupnog broja kaznenih djela na određenom području u određenom vremenskom razdoblju. Na taj se način miješaju *kruške* i *jabuke*, a promjene u njihovu ukupnom broju tumače se kao *poboljšanje* ili *pogoršanje* stupnja sigurnosti. Naime, zbrajanje svih otkrivenih i prijavljenih kaznenih djela i praćenje njihova kretanja, te tumačenje trendova na opisani način, s aspekta sigurnosti bilo bi adekvatno kada bi svako kazneno djelo imalo jednaku *vrijednost* u ukupnoj masi kriminaliteta. To, naravno, nije slučaj jer je, primjerice, ubojstvo teže kazneno djelo od krađe. Ta djela imaju različitu *sigurnosnu težinu* što vodi do zaključka da kaznena djela nije moguće jednostavno zbrajati i iz oscilacija u njihovom ukupnom broju izvlačiti sigurnosno relevantne zaključke. To je posebice neprihvatljivo kada se uzme u obzir činjenica da lakša djela redovito karakterizira velika brojnost pa

* mr. sc. Dean Savić, predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

** Damir Maračić, struč. spec. crim., pomoćnik načelnika Sektora kriminalističke policije Policijske uprave zagrebačke.

¹ Cajner Mraović, I., Faber, V., Volarević, G., Strategija djelovanja 'Policija u zajednici', MUP RH, Zagreb, 2003., 22.

trendove u vezi s ukupnim brojem kaznenih djela prate trendovi najmasovnijih djela, što, posljedično, ne daje stvarnu sliku.

Stoga se može postaviti teza kako se tek određene vrste kaznenih djela uzete kao cjelina mogu promatrati ravnopravno s ukupnim brojem drugih usporedivih vrsta kaznenih djela (kriterij *usporedivosti* u najvećoj mjeri bi se odnosio na sličnosti u vezi s *tamnom brojkom*). Ode li se korak dalje, moguće je postaviti i tezu prema kojoj različite vrste kaznenih djela predstavljaju veću ili manju sigurnosnu opasnost uspoređuju li se međusobno.

II.

Sukladno s navedenim, može se iznijeti konkretan prijedlog praćenja sigurnosti na temelju svojevrstnih kriminalnih indeksa, odnosno primjer kako bi postojeći sustav mogao biti unaprijeđen. U *Pregledu osnovnih sigurnosnih pokazatelja* koje prati Uprava kriminalističke policije² razvidno je da se u sklopu općeg kriminaliteta u obzir uzimaju kaznena djela ubojstava, silovanja, razbojništava, teških krađa, te broj otuđenih motornih vozila. Slična kaznena djela prati i američki FBI u sklopu računanja indeksa na temelju kojeg se uspoređuje kriminalitet u različitim dijelovima SAD-a (pri tome se zapravo radi o običnim stopama kriminaliteta koje je moguće uspoređivati na mikrorazini i makrorazini, te prikazati na skali od 1 – *potpuna nesigurnost* do 100 – *potpuna sigurnost*). Na temelju prve teze, prema kojoj svaka vrsta kaznenih djela ima jednaku vrijednost u odnosu na usporedivu vrstu drugih kaznenih djela, mogu se izračunati bazni indeksi za pet promatranih kategorija kaznenih djela, te potom izlučiti novi indeksi na temelju njihove aritmetičke sredine. Tako će različite problematike (a ne pojedinačna djela) imati istu vrijednost pa krivulja kretanja ukupnog kriminaliteta neće ovisiti isključivo o kretanju broja najmasovnijih kaznenih djela.

Glede druge teze, prema kojoj različite kriminalne pojave ne predstavljaju istu sigurnosnu ugrozu, mogao bi se osmisлити izračun jednog ili više skupnih indeksa. To bi moglo biti učinjeno na temelju, primjerice, broja kaznenih djela i njihove strukture, percepcije (javnosti, stručnih osoba i znanstvenika) o stupnju opasnosti koju pojedini oblici kriminala predstavljaju, zapriječenih kazni u kaznenom zakonodavstvu, visini dosuđenih kazni i sl. Na taj bi se način dobio još precizniji instrument za mjerenje stanja sigurnosti koji ne bi bio previše složen, a omogućavao bi kvalitetnije mjerenje sigurnosti i aktivnosti nadležnih tijela na svim razinama. Preduvjet za tako nešto bila bi provedba nekoliko preliminarnih istraživanja, te ostvareni stručno-znanstveni konsenzus u vezi s formulom izračuna takvih složenih indeksa.

Radi ilustracije prethodno opisanog prijedloga, u sljedećoj tablici prikazan je broj pokušanih i dovršenih kaznenih djela ubojstava, silovanja, razbojništava, teških krađa, te broj otuđenih motornih vozila. Na temelju prezentiranih podataka izračunati su indeksi kod kojih je za bazno razdoblje uzet prosječan broj kaznenih djela u prethodnom petogodišnjem razdoblju. Zbirni bazni indeksi izračunati su na temelju podataka o ukupnom broju kaznenih djela (*It-a*), pri čemu svako kazneno djelo ima jednaku vrijednost u uku-

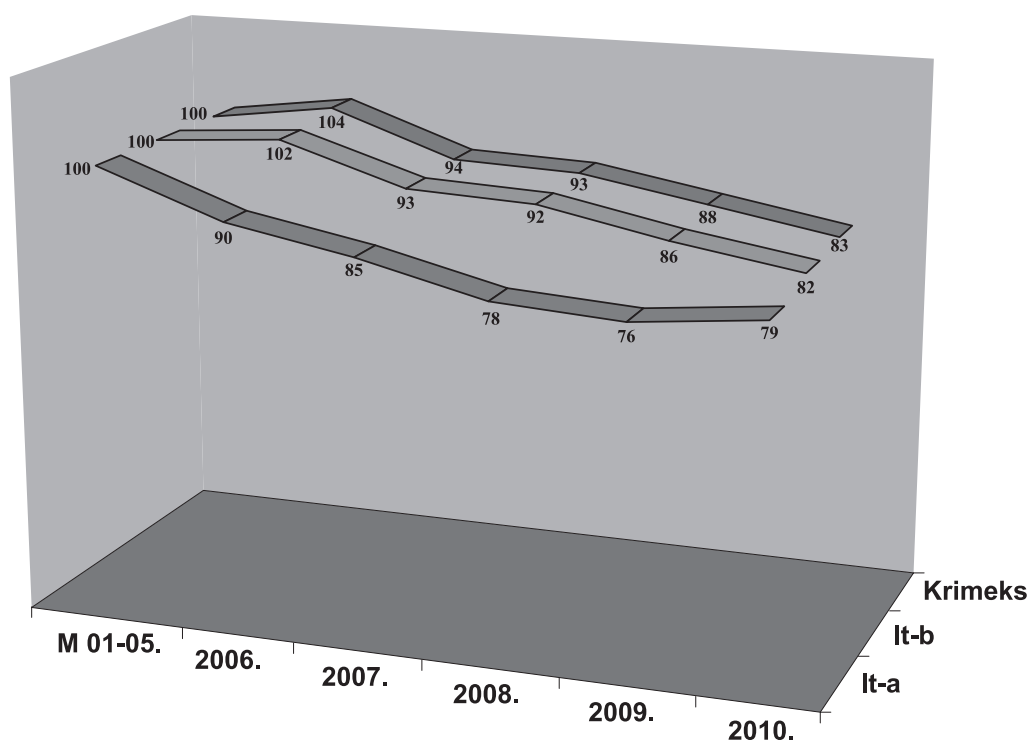
² V. npr.: Pregled kriminaliteta i rezultata rada kriminalističke policije u 2005. godini, MUP RH, Uprava kriminalističke policije, Zagreb, 2006.

pnoj masi kriminaliteta, zatim na temelju aritmetičke sredine baznih indeksa za pojedina kaznena djela (*It-b*), pri čemu svaka problematika ima jednaku *težinu* (20%) u odnosu na ostale problematike, te na temelju ponderiranja različitih problematika pri čemu je ubojstvima dodijeljen *udio* od 25% – u novom indeksu nazvanom *Krimeks*, silovanjima 23%, razbojništvima 20%, teškim krađama 17%, te broju otuđenih motornih vozila 15%.

| | 2001.-5. (M) | 2006. | 2007. | 2008. | 2009. | 2010. |
|----------------------------------|-----------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| 1. Ubojstva | 241 | 254 | 216 | 205 | 203 | 183 |
| It | 100 | 105 | 90 | 85 | 84 | 76 |
| Krimeks-ub | 125 | 130 | 110 | 105 | 105 | 95 |
| 2. Silovanja | 109 | 126 | 114 | 128 | 90 | 97 |
| It | 100 | 116 | 105 | 117 | 83 | 89 |
| Krimeks-sil | 115 | 135 | 120 | 135 | 95 | 100 |
| 3. Razbojništva | 1 177 | 1 344 | 1 181 | 1 170 | 1 328 | 1 151 |
| It | 100 | 114 | 100 | 99 | 113 | 98 |
| Krimeks-razb | 100 | 115 | 100 | 100 | 115 | 100 |
| 4. Teške krađe | 25 415 | 22 546 | 21 181 | 19 303 | 18 777 | 20 128 |
| It | 100 | 89 | 83 | 76 | 74 | 79 |
| Krimeks-krađ | 85 | 75 | 70 | 65 | 65 | 65 |
| 5. Otušena motorna vozila | 2 340 | 2 033 | 2 069 | 1 927 | 1 828 | 1 568 |
| It | 100 | 87 | 88 | 82 | 78 | 67 |
| Krimeks-voz | 75 | 65 | 65 | 60 | 60 | 50 |
| Ukupno | 29 281 | 26 303 | 24 761 | 22 733 | 22 226 | 23 127 |
| It-a | 100 | 90 | 85 | 78 | 76 | 79 |
| It-b (M It 1-5) | 100 | 102 | 93 | 92 | 86 | 82 |
| Krimeks (M ub-voz) | 100 | 104 | 94 | 93 | 88 | 83 |

Tablica 1: Kaznena djela općeg kriminaliteta koja se prate kao osnovni sigurnosni pokazatelji u RH: broj, bazni indeksi i *Krimeks*

(Izvor: Izračunato na temelju podataka iz Pregleda osnovnih pokazatelja javne sigurnosti u RH 2001.–2010., MUP RH, Zagreb, 2011.)



Grafikon 1: Kretanje baznih indeksa za ukupan broj kaznenih djela općeg kriminaliteta koji se prate kao osnovni sigurnosni pokazatelji u RH, indeksa dobivenih na temelju srednje vrijednosti baznih indeksa za navedena kaznena djela, te Krimeksa

(Izvor: Tablica)

Iz prethodnog grafikona razvidno je kako kretanje baznih indeksa (*It-a*) ovisi o kretanju broja kaznenih djela teških krađa kao najmnogobrojnijih kaznenih djela u konkretnom primjeru, što zapravo znači da taj indeks ne pruža realnu sliku na temelju koje bi se mogao procijeniti stupanj sigurnosti. Indeksi izračunati na temelju srednje vrijednosti baznih indeksa (*It-b*) za navedena kaznena djela više ne ovise isključivo o kretanju teških krađa pa je razvidno kako su trendovi u 2006. i 2010. godini upravo suprotni u odnosu na indeks *It-a*, budući da je u tim godinama došlo do različitih tendencija u vezi s kretanjem broja drugih kaznenih djela. Isto se može primijetiti i u vezi s *Krimeksom* kod kojeg promjene u broju kaznenih djela, koja imaju veću dodijeljenu vrijednost, još više utječu na kretanja baznih indeksa u odnosu na indeks *It-a* i *It-b*, što je i očekivano budući da se radi o potencijalno osjetljivijem i preciznijem instrumentu.

III.

Može se zaključiti kako bi primjena složenih skupnih indeksa u mjerenju usporedivih vrsta kriminaliteta dala još realniju sliku na temelju koje bi se sigurnosna situacija lakše procjenjivala. Takav sustav također bi omogućio adekvatnije prikazivanje i vrednovanje rezultata rada policije i drugih nadležnih tijela, jer bi mogućnost manipuliranja statističkim podacima bila daleko manja. Primjerice, otkrivanje i rješavanje manjeg broja teških kaznenih djela *vrijedilo* bi jednako kao otkrivanje većeg broja lakših djela pa bi se usredotočenost sustava prirodno usmjeravala na relevantnije sigurnosne ugroze. Tako

bi se mogli izbjeći slučajevi prikazivanja uspješnosti statističkim podacima iz vlastite produkcije na način da policija, primjerice, u slučaju potrebe za povećanom stopom razriješenosti ode u prvu videoteku, pronađe stotinjak ilegalno kopiranih filmova, te na temelju toga fabricira stotinjak kaznenih djela nedozvoljene uporabe autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača. Primjenom opisanog modela slične negativne pojave mogle bi se lakše ukloniti.